

Впровадження міжнародних стандартів оцінювання клініки хронічного панкреатиту у сімейній медицині

Л.С. Бабінець, У.М. Захарчук, С.Р. Підручна

ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет імені І.Я. Горбачевського МОЗ України»

Було проведено оцінювання ступеня тяжкості перебігу хронічного панкреатиту (ХП) у 42 пацієнтів за класифікацією M-ANNHEIM залежно від наявності інкреторної недостатності підшлункової залози (ПЗ). Наявність інкреторної недостатності ПЗ у вигляді цукрового діабету (ЦД) достовірно ускладнювала клінічний перебіг ХП за бальною системою M-ANNHEIM, який корелював зі змінами копрограми ($r=0,67$; $p<0,001$), критеріями УЗД ($r=0,54$; $p<0,01$), рівнем глікозильованого гемоглобіну ($r=0,66$; $p<0,001$). У хворих з ХП і супутнім ЦД ступінь тяжкості захворювання був більш вираженим, ніж при ХП без інкреторної недостатності: середній ступінь тяжкості (С) переважав у 69,56% пацієнтів 2-ї групи проти 26,32% 1-ї, виявили випадки вираженого та важкого ступенів тяжкості. Уважаємо за доцільне рекомендувати застосування бальної системи M-ANNHEIM у практиці гастроентерологічних, терапевтичних закладів та сімейного лікаря.

Ключові слова: хронічний панкреатит, цукровий діабет, система M-ANNHEIM.

Незважаючи на прогрес у діагностиці і лікуванні хронічного панкреатиту (ХП) в сучасних умовах він залишається складною проблемою клінічної терапії та хірургії, оскільки в багатьох випадках супроводжується важкими ускладненнями та закінчується летально. Це, очевидно, пов'язано з тим, що ХП є поліетіологічним захворюванням, оскільки в його розвитку відіграють роль одночасно декілька причин [1]. Серед них основне значення мають зовнішні токсини, метаболічні зміни, імуніопосередковані фактори, вроджена і набута стриктури панкреатичної протоки та ін. [2]. При ХП пошкоджуються як секреторні, так і інкреторні відділи підшлункової залози (ПЗ), що на пізніх стадіях призводить до розвитку супутнього цукрового діабету (ЦД), перебіг якого при цій патології вивчений недостатньо. Він виникає у 10–90% хворих на ХП [5, 8]. Така велика різниця даних літератури з приводу частоти ЦД при ХП пов'язана з різною вірогідністю розвитку ендокринних порушень при різних формах панкреатиту [4, 7]. На сьогодні залишаються до кінця не з'ясованими критерії оцінювання тяжкості перебігу ХП та ХП із супутнім ЦД залежно від ступеня вираженості порушень екскреторної та інкреторної функцій ПЗ. У світовій практиці для вивчення ступеня тяжкості ХП з успіхом використовують бальну систему M-ANNHEIM, яка враховує множинність факторів ризику розвитку ХП [3]. Багатофакторна класифікація M-ANNHEIM проста, об'єктивна, точна, не вимагає проведення багатьох інвазивних діагностичних методів, враховує етіологію, стадію захворювання, а також тяжкість клінічного перебігу, що відкриває перспективи більш широкого застосування в практиці сімейного лікаря.

Мета дослідження: проведення оцінювання ступеня тяжкості перебігу ХП за класифікацією M-ANNHEIM залежно від наявності інкреторної недостатності ПЗ.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Було обстежено 42 хворих (21 чоловік та 21 жінка) з діагнозом ХП, з них 19 – з ХП і 23 – з ХП і ЦД. Загальний середній вік – $49,9\pm 2,0$ року. Середній вік хворих з ХП становив $45,3\pm 3,4$ року (8 чоловіків та 11 жінок), а хворих з ХП і ЦД – $53,6\pm 2,2$ року (13 чоловіків і 11 жінок). Діагноз ХП та ЦД верифікували згідно із загальноприйнятими в клініці критеріями [6].

Тяжкість перебігу ХП оцінювали за системою M-ANNHEIM з урахуванням клінічної стадії, індексу та ступеня тяжкості. При цьому було проаналізовано наявність екскреторної та інкреторної панкреатичної недостатності, структурних змін ПЗ за даними УЗД, копрограми, рівнем глікозильованого гемоглобіну в крові, кількості ускладнень. Оцінювання копрограми проводили за збільшенням кількості м'язових волокон, рослинної клітковини, що перетравлюється, жирних кислот, нейтрального жиру, лейкоцитів, появи слизу, яєць гельмінтів. Кожну патологічну ознаку оцінювали як 1 бал. Достовірність відмінностей середніх величин оцінювали за t-критерієм Стьюдента ($p<0,05$).

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Пацієнти були розподілені на 2 групи: 1-а група – хворі на ХП та 2-а група – хворі на ХП із супутнім ЦД. За класифікацією M-ANNHEIM усі пацієнти належали до діагностичної категорії: визначений ХП. Із 42 обстежених пацієнтів 16 (38,10%) мали II В, 3 хворих (7,14%) – II С, 19 хворих (45,24%) – III А та 4 хворих (9,52%) – III В клінічну стадію ХП.

Вивчення больового синдрому в обстежених пацієнтів виявило, що в 42,11% з ХП біль зникав при вживанні анальгетиків (2 бали). У 52,63% біль мав періодичний характер, що відповідало 3 балам. Відзначали періоди без болю незалежно від наявності або відсутності медикаментозного лікування. У 5,26% пацієнтів біль відповідав одночасно 2 та 3 балам. У 30,43% хворих з ХП, ускладненим ЦД, біль вщухав після вживання анальгетиків (2 бали), а у 69,57% біль мав періодичний характер, що відповідало 3 балам. Контроль болю оцінювали за класифікацією M-ANNHEIM в 1 бал в усіх хворих (100%), оскільки усі пацієнти вживали ненаркотичні анальгетики.

Хірургічне лікування у 1-й групі проводили 10,53% хворих, а у 2-й групі – 30,43% хворих, причому двом з них були проведені повторні операції.

У більшості хворих на ХП з супутнім ЦД – 52,17% – спостерігалася доведена екзокринна недостатність, яка відповідала 2 балам, у 47,83% – наявність помірної екзокринної недостатності, яка не потребувала замісної ферментної терапії (1 бал). У хворих на ХП 84,21% мали доведену (2 бали) та 15,79% – легку (1 бал) екзокринну недостатність. Хворих без недостатності функцій ПЗ в дослідженні не було.

Ендокринну недостатність оцінювали за відсутністю чи наявністю ЦД, і вона виявлена у 100% хворих з ХП і супутнім ЦД.

За даними УЗД у 73,68% хворих з ХП виявили зміни у структурі ПЗ, які відповідали легкому ступеню тяжкості (2 бали за М-ANNHEIM), у 21,06% пацієнтів – помірному (3 бали). Значні зміни у структурі ПЗ на УЗД були відзначені у 5,26% хворих, що відповідало тяжкому ступеню (4 балам). У хворих на ХП з супутнім ЦД зміни при УЗД-дослідженні були виражені більшою мірою. Зокрема, у 43,48% хворих зміни у структурі ПЗ відповідали легкому ступеню тяжкості (2 бали), у 56,52% хворих – помірному (3 бали). У хворих на ХП та ХП на тлі ЦД виявили ускладнення відповідно у 3 та 4 хворих.

Було виявлено 14 (73,68%) хворих на ХП з помірним (В) і 5 (26,32%) – із середнім (С) ступенем тяжкості за класифікацією М-ANNHEIM. Проте серед хворих на ХП і ЦД було виявлено 2 (8,70%) пацієнтів із помірним (В), 16 (69,56%) – із середнім (С), 3 (13,04%) – з вираженим (D) та 2 (8,70%) – з важким (Е) ступенем тяжкості.

Аналізуючи дані копрограми, УЗД та рівня глікозильованого гемоглобіну, було виявлено динаміку зміни, наведену у таблиці. У хворих на ХП із супутнім ЦД зміни копрограми були достовірно більш значущими, ніж у хворих без ЦД, – 5,45±0,18 балу проти 4,73±0,14 балу. Аналогічна тенденція спостерігалася стосовно змін за критеріями УЗД у балах – 5,21±0,23 балу проти 4,05±0,30 балу. Рівень глікозильованого гемоглобіну у хворих з ЦД (7,13±0,36 ммоль/л) суттєво перевищував такий у хворих на ХП без інкреторної недостатності (5,15±0,19 ммоль/л).

Під час проведення кореляційно-регресійного аналізу були виявлені прямі кореляційні зв'язки між ступенем тяжкості ХП за М-ANNHEIM і змінами копрограми ($r=0,67$; $p<0,001$), критеріями УЗД ($r=0,54$; $p<0,01$), рівнем глікозильованого гемоглобіну ($r=0,66$; $p<0,001$).

Отримані результати свідчать про те, що застосування бальної системи оцінювання тяжкості пацієнта із ХП за класифікацією М-ANNHEIM дозволяє формалізувати оцінку стану пацієнта з описових критеріїв у кількісну площину, що має важливе значення в умовах реформування охорони здоров'я в Україні, зокрема її первинної ланки. Це дасть змогу медичним працівникам, а також страховим компаніям, лікарняним касамам та іншим фондам, які фінансують лікування пацієнта, об'єктивно підійти до вибору діагностичного алгоритму, технологій лікування, оцінювання її ефективності в динаміці та її фінансового забезпечення. Кількісні критерії класифікації М-ANNHEIM прості у використанні, легко можуть бути внесені у цифровий паспорт здоров'я, що забезпечить об'єктивне ди-

Динаміка змін копрограми, даних УЗД та рівня глюкози в крові у хворих на ХП та ХП, ускладненого ЦД

Лабораторно-інструментальний показник	Група хворих	
	з ХП, n=19	з ХП+ЦД, n=23
Копрограма, бали	4,73±0,14	5,45±0,18*
УЗД, бали	4,05±0,30	5,21±0,23*
Глікозильований гемоглобін, %	5,15±0,19	7,13±0,36*

Примітка: * – достовірність різниць показників у групі ХП+ЦД стосовно таких у групі ХП ($p<0,05$).

намічне спостереження за станом пацієнта, своєчасність застосування не тільки лікувальних, але й профілактичних програм в умовах диспансеризації та поточного нагляду, що доведено в умовах їхнього застосування у клінічній практиці. Тісний кореляційний зв'язок ступеня тяжкості ХП за класифікацією М-ANNHEIM із об'єктивними критеріями хронічного ураження ПЗ свідчать про його високу інформативність, що становить новизну нашого дослідження. Таким чином, упровадження визначення тяжкості ХП за класифікацією М-ANNHEIM у практичну діяльність сімейного лікаря є важливою підмогою в об'єктивізації стану пацієнта в умовах його амбулаторного чи стаціонарного лікування, що має важливе значення в умовах страхової медицини.

ВИСНОВКИ

1. Наявність інкреторної недостатності підшлункової залози у вигляді цукрового діабету (ЦД) достовірно ускладнювала клінічний перебіг хронічного панкреатиту (ХП) за бальною системою М-ANNHEIM, який корелював зі змінами копрограми ($r=0,67$; $p<0,001$), критеріями УЗД ($r=0,54$; $p<0,01$), рівнем глікозильованого гемоглобіну ($r=0,66$; $p<0,001$).
  2. У хворих з ХП та супутнім ЦД ступінь тяжкості захворювання був більш виражений, ніж при ХП без інкреторної недостатності: середній ступінь тяжкості (С) переважав у 69,56% пацієнтів 2-ї групи проти 26,32% 1-ї; виявили випадки вираженого та важкого ступенів тяжкості.
  3. Уважаємо за доцільне рекомендувати застосування бальної системи М-ANNHEIM у практиці гастроентерологічних, терапевтичних закладів та сімейного лікаря.
- У перспективі подальших досліджень плануємо провести оцінювання запропонованих програм терапії хворих на ХП із супутнім ЦД за бальною системою М-ANNHEIM.

Внедрение международных стандартов оценки клиники хронического панкреатита в семейной медицине

Л.С. Бабинец, У.М. Захарчук, С.Р. Пидручная

Была проведена оценка степени тяжести хронического панкреатита (ХП) у 42 пациентов по классификации М-ANNHEIM в зависимости от наличия инкреторной недостаточности поджелудочной железы (ПЖ). Наличие инкреторной недостаточности ПЖ в виде сахарного диабета (СД) достоверно затрудняло клинику ХП по бальной системе М-ANNHEIM, которая коррелировала с изменениями копрограммы ($r=0,67$; $p<0,001$), критериями УЗИ ($r=0,54$; $p<0,01$), уровнем гликозилированного гемоглобина ($r=0,66$; $p<0,001$). У больных с ХП и сопутствующим СД степень тяжести заболевания была более выражена, чем при ХП без инкреторной недостаточности: средняя степень тяжести (С) преобладала у 69,56% пациентов 2-й группы против 26,32% 1-й. Считаём целесообразным рекомендовать применение бальной системы М-ANNHEIM в практике гастроэнтерологических, терапевтических учреждений и семейного врача.

Ключевые слова: хронический панкреатит, сахарный диабет, система М-ANNHEIM.

The implementation of international standards of evaluation of clinic of chronic pancreatitis in family medicine

L.S. Babinets, U.M. Zakharchuk, S.R. Pidruchna

It was conducted the estimation of chronic pancreatitis degree at 42 patients according to the classification of M-ANNHEIM depending on the presence of endocrine pancreatic insufficiency. The presence of endocrine insufficiency of pancreas in the way of diabetes mellitus complicated a clinical course of chronic pancreatitis according to the M-ANNHEIM scoring system, that correlated with the changes of coprogram ($r=0,67$; $p<0,001$), criteria of USD ($r=0,54$; $p<0,01$), level of glycated hemoglobin ($r=0,66$; $p<0,001$). For patients with chronic pancreatitis with concomitant diabetes mellitus, a CP degree was more expressed than in the case of chronic pancreatitis without endocrine insufficiency. Average severity (S) prevailed in 69,56% of patients in the 2nd group vs. 26,32% of the first group. We consider to recommend the use of M-ANNHEIM scoring system in gastroenterological practice, therapeutic institutions and practices of family physicians.

Key words: chronic pancreatitis, M-ANNHEIM system, diabetes mellitus.

Сведения об авторах

Бабинец Лилия Степановна – Тернопольский государственный медицинский институт имени И.Я. Горбачевского, 46001, г. Тернополь, площадь Воли, 1

Захарчук Ульяна Михайловна – Тернопольский государственный медицинский институт имени И.Я. Горбачевского, 46001, г. Тернополь, площадь Воли, 1. E-mail: uljana-2007@mail.ru

Подручная Светлана Романовна – Тернопольский государственный медицинский институт имени И.Я. Горбачевского, 46001, г. Тернополь, площадь Воли, 1

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабинець Л.С. Аналіз впливу різних етіологічних чинників на виникнення хронічного панкреатиту /Л.С. Бабинець // Вісник Вінницького держ. мед. університету. – № 7 (2/1). – 2003. – С. 444–445.
2. Винокурова Л.В. Клинико-патогенетические механизмы развития внешне- и внутрисекреторной недостаточности при хроническом панкреатите : Автореф. дисс. ... д-ра мед. наук: 14.00.47. – М., 2009. – 24 с.
3. Губергриц Н.Б. Новая международная классификация хронического панкреатита (2007) M-ANNHEIM / Н.Б. Губергриц // Вестник клуба панкреатологов. – 2008. – № 1 (2). – С. 10–25.
4. Губергриц Н.Б. Панкреатогенный сахарный диабет / Н.Б. Губергриц, Г.М. Лукашевич, О.А. Голубова и др. // РЖГК. – 2007. – № 6. – С. 11–16.
5. Ребров А.П. Панкреатогенный сахарный диабет: актуальные проблемы патогенеза и лечения (обзор) / А.П. Ребров, М.А. Куницына, Е.И. Кашкина, Е.Е. Архангельская // Саратовский научно-медицинский журнал. – 2012. – Т. 8, № 3. – С. 862–867.
6. Сучасні класифікації та стандарти лікування розповсюджених захворювань внутрішніх органів / За ред. Ю.М. Мостового. – 11-те вид., доп. і перероб. – Вінниця, 2011. – 511 с.
7. Meier J.J. Functional assessment of pancreatic b-cell area in humans /J.J. Meier, B.A. Menge, T.G. Breuer and & // Diabetes 2009. – P. 595–603.
8. Schrader H. Determinants of glucose control in patients with chronic pancreatitis /H. Schrader, B.A. Menge, C. Zeidler, P.R. Ritter and oth. //Diabetologia 2010. – P. 43–47.

Статья поступила в редакцию 12.02.2014

Указанные в статье лабораторные исследования выполняются в Медицинской лаборатории Синэво

Раздел 8.2 Показатели липидного обмена

- 1121 Аполипопротеин А-1
- 1122 Аполипопротеин В
- 1143 Липаза
- 1072 Триглицериды
- 1073 Холестерин
- 1094 Пакет 4.5 «Липопротеиды фракционно»

Раздел 8.3 Показатели углеводного обмена

- 1112 Пакет 36 «Диабетический» (глюкоза, HbA1, инсулин, C-пептид, фруктозамин)
- 1576 Пакет 134 «Нарушения углеводного обмена» (HbA1, индекс НОМА, C-пептид)
- 1577 Пакет 135 «Дифференциальная диагностика диабетов» (HbA1, глутаминокислая декарбоксилаза, a/m IgG)
- 1181 Пакет 4.12 «Биохимия крови»
- 1165 Пакет 42 «Метаболический»
- 1051 Гаммаглутаматтрансфераза
- 1068 Щелочная фосфатаза
- 2198 Панкреатическая эластаза (кал, количеств.)